

2,50 Lira

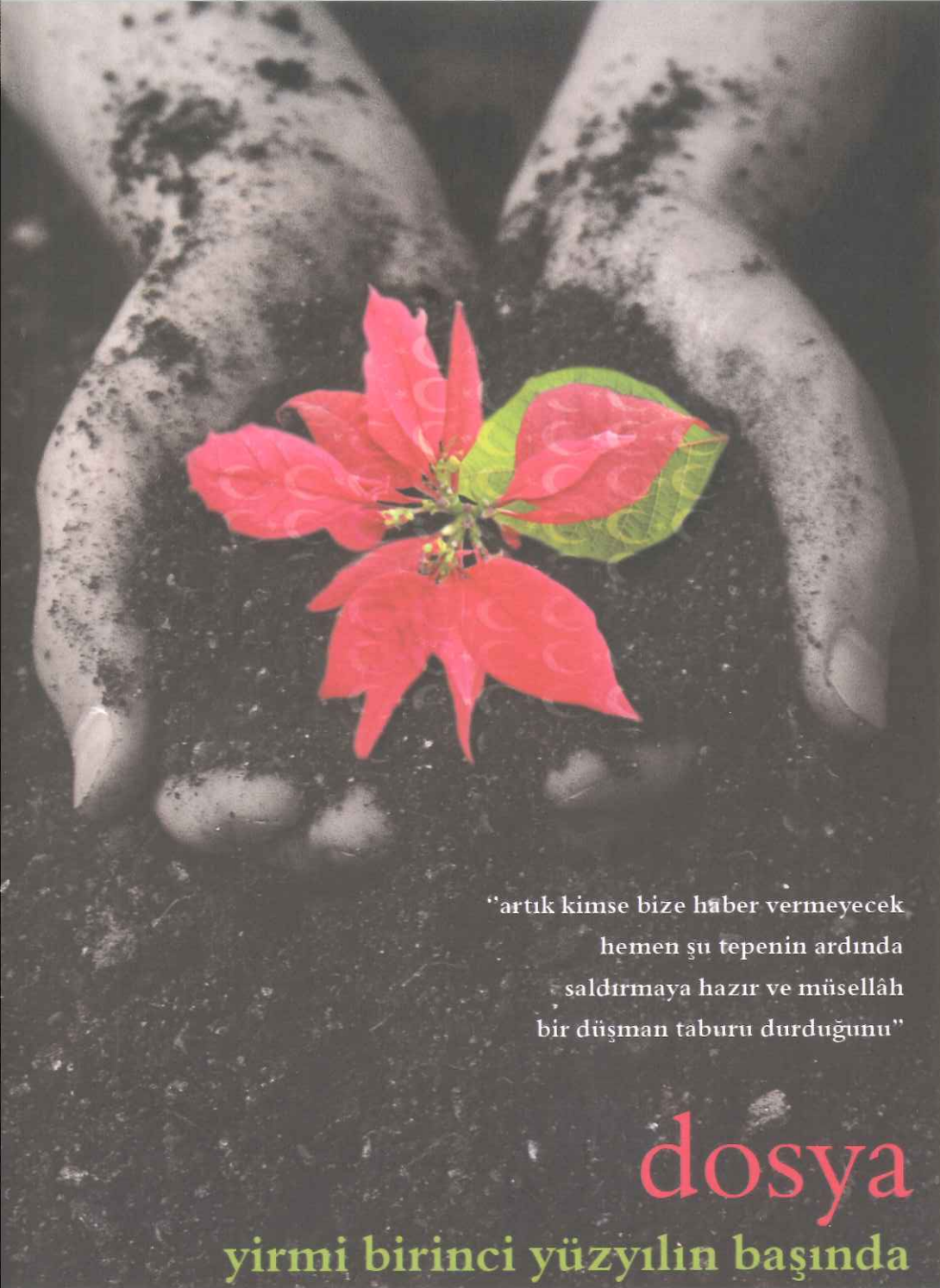

Almıla

temmuz-ğustos / 07

Yıl: 3 sayı: 11

sosyo-politik kültür ve edebiyat dergisi

"artık kimse bize haber vermeyecek
hemen şu tepenin ardında
saldırmaya hazır ve müsellâh
bir düşman taburu durduğunu"

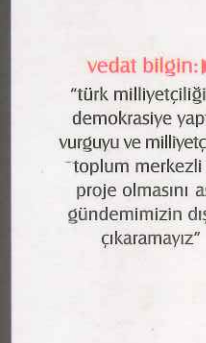
dosya

yirmi birinci yüzyılın başında

türk milliyetçiliği

◀ **nevzat kösoğlu:**
" batıdaki milliyetçiliğin
bugün teorik ve pratik
en büyük sorunu
yabancılardır. türk
milliyetçiliğinin en
büyük sorunu ise
medeniyet değiştirme
meselesidir"

▶ **vedat bilgin:**
"türk milliyetçiliğinin
demokrasiye yaptığı
vurguyu ve milliyetçiliğin
toplum merkezli bir
proje olmasını asla
gündemimizin dışına
çıkaramayız"

◀ **abdullah gündoğdu:**
"türk milliyetçiliğini ilmi
islam çizgisinin
gölgesinde tutmak için
milliyetçiliği ve
ulusalcılığı ayırmaya
çalışıyorlar"

▶ **hamza yılmaz:**
"evet, zor zamanlardan
geçiyoruz. milliyetçilik
böyle zamanlarda metin
olmaktır; milliyetçiler de
metindir. zoru görüp
çığlık atanlarla
milliyetçiliği
irtibatlandırmak doğru
olmasa gerek"

erdinç yazıcı, yılmaz özakpınar, ahmet turan alkan
turan güven, göksal çetin, naci bostancı,
ömer lütfi mete, mustafa turan, lütfü şahsuvaroğlu

türk milliyetçiliğinin tarihî seyri

Çok milletli ve kültürlü bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti, bir arada yaşama azmi ve karalılığını gösterebilen, gelecekle ilgili ortak amaçları, endişeleri ve ümitleri olan tek bir milleti inşa edemediği için yıkılmış, kadim bir millet (Türk Milleti) 'in inşa ettiği yeni milli bir Türk devleti hayat bulmuştur

20. yüzyılın başlarından itibaren devletlerin neredeyse bütün ilişkilerini kuşatan ve yönlendiren “milliyetçilik” in bir düşünce ve bir doktrin olarak ifade edilmesi, kavram olarak daha sistematik değerlendirmeleri de gerekli hale getirmiştir. Bu sebeple felsefi ve ahlaki kaygıların ağır bastığı bazı değerlendirmeler yapıla gelmişse de yapılan değerlendirmeler, milliyetçiliğin tabiiğini sorgulamaktan çok siyasi kaygılar üzerine yapılmıştır. Özellikle Fransız devriminden sonra devletlerarası ilişkilerde milliyetçiliğin meşru bir gerekçe olarak kabul görmüş olması milliyetçilik fikriyatını da ideolojik bir zemine kaydırmıştır. Batı toplumlarına bakarsak; sömürge otoritesinin

varlığının sosyal hayat üzerindeki etkisi, sömürge güçlerinin hakimiyetlerini tesis etme ve meşrulaştırmada kullandıkları yöntemler, sömürge idaresine direnişi ve mevcut politik düzenlerin yıkılmasına yol açmıştır. Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi ile birlikte kendisini diğerlerinden farklı ve ayrı kabul eden insan topluluklarının kendi geleceklerini, içinde yer alacakları devleti ve hükümeti belirleyebilmeleri olarak tanımlanan “Self-determination” ilkesi, bir hak olarak kabul edilerek yeni dünya düzeninde milliyetçilik ve bağımsızlık kavramlarının çekirdeğini oluşturmuştur.

Bu gelişim, milletin, uzun bir tarihi sürecin sonucu olduğu görüşü ile millet inşası görüşünü karşı karşıya getirmektedir ki, her iki görüşte de siyasi kaygıların bırakılmadığı anlaşılmaktadır. Siyasi amaçlar etrafında şekillense de bu süreç milliyetçiliğin tabiiğinin de sorgulanmasını zorunlu hale getirmiştir.

19. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nde yaşayan muhtelif topluluklar/toplumlar milliyetçi görüşler/ideolojiler ekseninde hareket etmeye başlamışlar, Batılı büyük devletlerin desteğini almak suretiyle de dünyada yeni bir düzenin aktörleri oluvermişlerdir. Fransız ihtilali sonrasında ortaya çıkan isyanlar, Osmanlı millet sisteminin çökmesine yol açtığı gibi Osmanlı Müslümanları arasında da ilk defa yeni ve milliliğe

önem veren bir anlayışın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Anlaşılacağı gibi Balkanlardaki çözülme, dil, din ve soy birlik temelinde bir millileşme fikriyatını kabule zorlamıştır.

Batılı devletler karşısında siyasi-askeri zaafiyetlerin temelinde sosyal yapıdaki çözülmenin olduğu anlaşılınca bir dizi yeni tanzime yönelen Osmanlı devlet erkânı, eski “Millet Sistemi” yerine dini ve etnik kimlikten bağımsız bir “Osmanlı Vatandaşlığı” oluşturmak istemiştir. Kendisini, azınlıklarla ilgili bir takım talep ve müdahalelerle bunaltan Rusya'ya karşı özellikle İngiltere ve Fransa'nın desteğini sağlama düşüncesinin, devleti böyle bir tanzime yöneltmiş olduğunun da bilinmesi gerekir. 1839 Tanzimat Fermanı ile ülkede yaşayan insanlara Osmanlı kimliğinde eşit vatandaşlık vaadinde bulunuluyor, iç hukuk bu yönde yeniden düzenleniyordu. Ancak 1856'da Islahat Fermanı ile genişletilen yeni hukukun amaçlandığı eşit vatandaşlığa dayalı yeni Osmanlı milleti hiçbir zaman ortaya çıkmayacaktır. Bilakis Tanzimat'ın verdiği bir takım haklar topluluklar arasındaki mesafeyi iyice açmıştır. Tanzimat'ın müspet neticeler doğuracağına inanan bir kısım Osmanlı münevveri dışında hiç kimse her iki fermanı da inandırıcı bulmadığı gibi gayri Müslim tebaanın hodbinliğine yol açan ihanet belgeleri olarak görmüştür. Islahat Fermanı'nın hazırlanmasında İngiliz, Fransız ve Avusturya elçilerinin aktif rol oynamış

20. yüzyılın başlarından itibaren devletlerin neredeyse bütün ilişkilerini kuşatan ve yönlendiren “milliyetçilik” in bir düşünce ve bir doktrin olarak ifade edilmesi, kavram olarak daha sistematik değerlendirmeleri de gerekli hale getirmiştir. Bu sebeple felsefi ve ahlaki kayguların ağır bastığı bazı değerlendirmeler yapıla gelmişse de yapılan değerlendirmeler, milliyetçiliğin tabiiliğini sorgulamaktan çok siyasi kaygılar üzerine yapılmıştır

olmaları da göz önünde bulundurulursa eşit vatandaş hakları denilerek gayri Müslim tebaanın hakları ekseninde bir düzenlemeye gidildiği anlaşılır. Yakınçağ tarihi boyunca iç ve dış meseleleri sebebiyle bağımsız bir politika takip edemez bir duruma düşen Osmanlı Devleti, Avrupa devletlerinin hakim oldukları siyasi kuvvet dengesinden istifade etmek istemiştir. İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin yanında olmaları ise köklü reformların yapılmasına bağlı gözükiyordu. Ancak büyük devletlerin ıslahat talepleri karşısında kendi inisiyatifini kullanamaz bir duruma düşen Osmanlı Devleti'nin düşündüğü Osmanlı milletini inşa etmesine müsaade edilmediği gibi yıkılışını sağlayacak hukuki gerekçelerin de oluşturulduğu görülecektir. Osmanlı vatanına bağlı Osmanlı vatandaşlarının vatanseverliği idealine dayanan Osmanlılık şuuru ve Osmanlılık fikriyatının devletin çöküşünü durduramadığı anlaşılınca İslamcılık ve Türkçülük Osmanlı aydınları için yeni ümitler vadeden ideolojiler olarak görüldüler. Gayri Müslim tebaasının Osmanlılığı kabullenmediğini gören devlet, Müslim tebaanın dahil edileceği bir fikriyat (İslamcılık) üzerine hareket etmeye çalışmışsa da bunda da başarılı olunamamıştır. Bu hususta Müslüman grupların, Müslüman ümmetin mensubu olmak şeklindeki temel politik kimlikleri etnik bağılıklarının üstünde olduğu için, etnik bilinçlenmenin ön plana çıkmasından pek etkilenmedikleri

yönünde bazı görüşler ileri sürülmüşse de bu görüşler doğru olamaz. 19. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devlet erkânının yalnızca Avrupa'nın İslam topraklarına doğru yayılmasına karşı çıkmak için değil aynı zamanda iç dayanışma ve birliği güçlendirmek için devletin Müslüman özelliğini vurgulamaya ve Müslümanlar arasında dayanışmayı sağlamaya çalıştığı söylenebilir. Ancak bu siyasetin Osmanlı Milleti inşa etmek gayreti gibi Osmanlı İslam Milleti inşa etmek amacıyla yapıldığını göstermez. Bu gayretler, politik kaygılar sebebiyle Osmanlı toplumunu bir arada ve bir güç halinde tutmak arzusunun başka bir şey değildir. Bir yandan Avrupa ittifakı ile mücadele eden, bir yandan gayri Müslim tebaasının taşkınlıkları ve isyanları ile uğraşan devletin, Müslim tebaayı bir arada tutmak istemesi, geleneksel Osmanlı hukuku ve toplum yapısı açısından da akla yatkın gözükse de yeni bir milletin inşasına vakit olmadığı gibi bunun eşyanın tabiatına aykırı olduğunu görememiş olması asıl üzerinde durulması gereken bir husustur. O günün şartları muvacehesinde düşünülürse siyasi, askeri ve ekonomik bakımlardan tamamen bağımlı hale gelmiş, hareket imkanını kaybetmiş bir siyasi yapının yapabilecek başka bir şeyinin de olmadığını teslim etmemiz gerekmektedir.

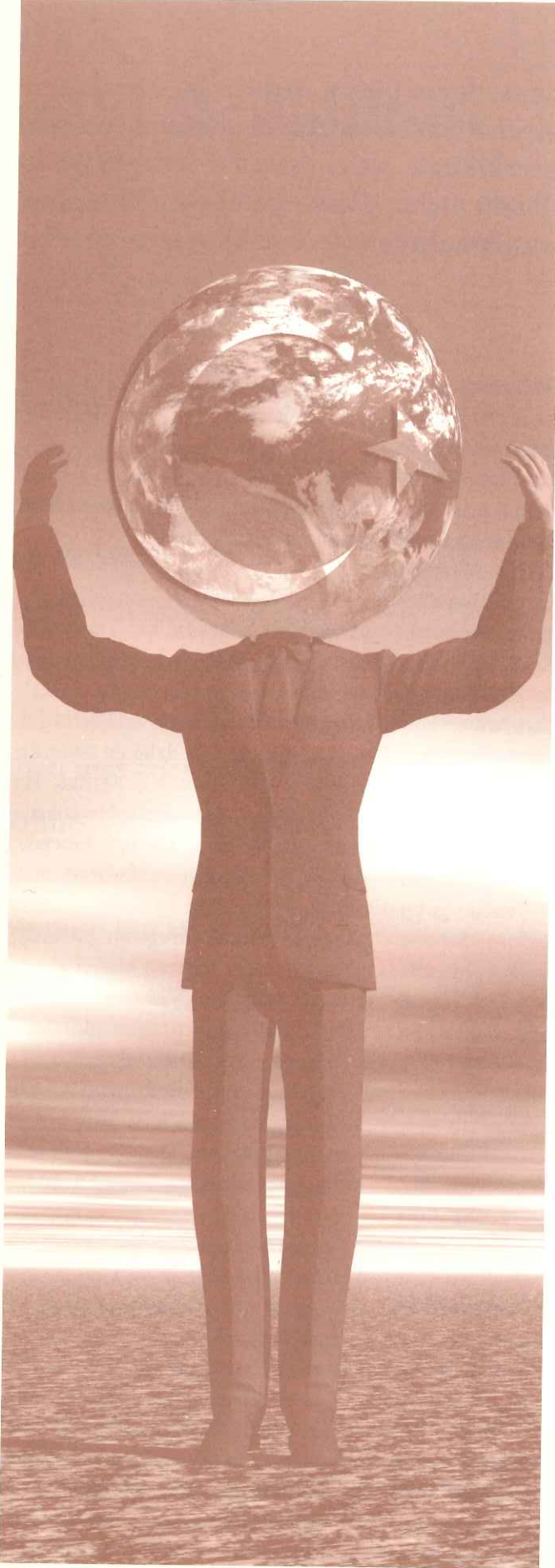
Ayrıca Batılı fikirlerden etkilenen Osmanlı aydınlarının savunduğu fikirlerde kafasının karışık olduğu ve savunulan bir ideolojinin aksiyoner hale gelmesi

için daha başka başka şartların yerine gelmesi gerektiği de belirtilmelidir.

Kısaca devrin siyasi ve sosyal şartları, Türkçülüğü bir fikir akımı olarak ortaya çıkaran saik olmuştur.

93 Harbi ve Balkan Savaşlarında ağır yaralardan sonradır ki, Türkçülük cereyanı çöken devletin kurtuluşunda tek yol olarak görülecektir. Felaketle sonuçlanan bu savaşlar, askerlerin çok kötü eğitildiğini ve daha da önemlisi dinamik ve ideolojik açıdan iyi yönlendirilmiş komutanlardan yoksun olduklarını gösterdi. Osmanlı ümerası, nihayet Osmanlı Devleti'nin artık güçlü bir devlet olmadığını, yalnızca ülkenin parçalanmakta olduğunu görmüş; tahayyül edilen Osmanlı Milleti'nin de mevcut olmadığını, yalnızca birbiriyle çatışan etnik-dini gruplar olduğunu kavramıştır. Türkçülere göre Osmanlı Devleti'nin asli insan unsuru Türk milletidir ve bunun için Türk birliği yaratılmalıdır. Anlaşılacağı gibi yeni bir milletin inşası söz konusu değildir.

Yine siyasi kaygılar, kadim bir milletin kendini ifade etmek ve yeni dünya düzeninde tarihi kimliğiyle var olmak isteği Türkçülük fikrini/ideolojisini zorlamıştır. Mesela Ahmet Rıza'ya göre “Türkçülüğten maksat, anasır-ı Osmaniye içinde en ziyade hırpalanmış, daima hamisiz kalmış, merd, necib bir unsura hususi olarak yardım etmek, onun yükselmesine çalışmak, ona ilim ve irfan, servet ve refah getirmek Türk

unsurunun toprağa olan bağlılığını artıracak sebepleri hazırlamak, kısaca Türklerin fikri ve içtimai seviyesini çağdaş asırla mütenasip bir hale sokmaktır.”

Namık Kemal başta olmak üzere Genç Osmanlılar bir vatan, siyasi kimlik ve Osmanlı-Müslüman kültürü çerçevesinde devlete bağlılık kavramını geliştirdiler. Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Hamdullah Suphi gibi isimlerle temsil edilen Türkçülük hareketi, Türk devletinin ideolojisinin Türklük üzerinde temellendirilmesini savunmuştur. Türk derneği (25 Aralık 1908), Türk Yurdu Cemiyeti (18 Ağustos 1911) ve Türk Ocağı (12 Mart 1912) adlarıyla kurulan cemiyetler ise Türkçülük fikriyatının aksiyoner olması yönünde önemli bir misyonu üstlenmişlerdir. Böylece Türk milliyetçiliğinin psikolojik temelleri ve yeni kuşak aydınların siyasi kültürü oluşturulmuştur. Türkçülük fikrinin etkin olarak savunulmasında 1908-1911 yıllarında Rus Hükümeti'nin baskısı neticesinde Rusya'da yetişen ve Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Türk aydınlarının (Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Mehmet Emin Resülzade bunlar arasındadır.) önemli yerlerinin olduğu da belirtilmelidir. Bu aydınların milliyetçilik fikrine sarılmalarının nedenleri üzerinde ayrıca durulması gereken bir husus olmakla birlikte Kafkaslardaki Türklerin Balkan Harbi'nden etkilendikleri ve Balkanlarda yaşanan acıların derin milli bir hissi uyandırdığı görülür. Bu aydınların savundukları görüşlerin, Osmanlı Devleti'nde gelişmekte olan Türkçülük fikrine önemli katkılarda bulunmuş olduğu da bir gerçektir. Bu görüşler Türkçülük fikrinin, Türk milleti, milliyet ve Türklük kavramının, Osmanlı Devleti'nin dışında yaşayan Türkleri de içine alacak bir biçimde tanımlanması önemli bir husustur. Sonuç olarak; Yusuf Akçura'nın 1904'te Üç Tarz-ı Siyaset'inde vurguladığı gibi Pan-İslamizm ve Osmanlılık zaten başarılı olamamıştır. Batılı devletlerin baskılarının yanında Türk münevverinin kaleme aldığı eserler, yeni fikirlerin yayılmasını sağladığı gibi aynı zamanda milliyetçiliğin gelişmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Türkçe'ye, Milli Türk tarihine ve milli Türk kültürüne yöneliş, Türk milleti ve kimliği etrafında yürütülen milli mücadele ruhunun doğmasına zemin hazırlamıştır.

Ez cümle; Çok milletli ve kültürlü bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti, bir arada yaşama azmi ve kararlılığını gösterebilen, gelecekle ilgili ortak amaçları, endişeleri ve ümitleri olan tek bir milleti inşa edemediği için yıkılmış, kadim bir millet (Türk Milleti) 'in inşa ettiği yeni milli bir Türk devleti hayat bulmuştur ■